

Abesínska a ukazuje, že bolo možné zabrániť tejto imperialistickej vojne, keby sa bol včas vytvoril jednotný front robotníckej triedy. Vyzdvihuje nerozhodnosť a váhavosť strán II. internacionály. Komunistická internacionála zasa vyzvala tieto strany k spoločnému postupu, a hoci zo 17 strán Socialistickej robotníckej internacionály bolo 12 pre spoluprácu a len päť (medzi nimi aj zástupca Československa) proti nej, jednak len napokon táto internacionála ponuku neprijala a tak v podstate jednotný front znemožnila.

Dnes prežívame niečo podobného — pravda, za iných podmienok a na vyššom stupni vývinu. Americkí imperialisti a ich prisluhovači hotovia sa podpáliť novú svetovú vojnu a pod vedením KSSS a komunistických strán jednotlivých krajín rozrastá sa mohutný jednotný front mieru. Tento raz sa ho nepodarí rozbiť a prelomiť; tak, ktorým už dnes vie tento front zapôsobiť, odpovedá jasne na otázku s. Gottwalda: „A keby sa tento veľký mierový front neuspokojil iba apelmi na Spoločnosť národov, ale uskutočňoval aj samostatné protivojnové akcie a obzvlášť vážne pripravil také akcie, ktoré by viedly k skutočnej izolácii útočníka, kto môže tvrdiť, že by to bolo ostalo bez vplyvu na vývin udalostí?“ (str. 225).

Posledný článok (*Nemožno sedieť na dvoch stoličkách*, str. 240—249) odmieta táračky Ottu Bauera, rakúskeho sociálneho demokrata o Sovietskom sväze a o Stalinovi; s. Gottwald ukazuje, že ide o prejav trockizmu a teda o zradu robotníckej triedy.

*

Ani dnes, keď u nás robotnícka trieda pevne drží vládu v rukách, keď nám nehrozi nijaká fašizácia, nestrácajú články a prejavy s. Gottwalda svoju časovosť. Dejiny sa neopakujú, ako to hovorievala stará história, avšak aj ľudská spoločnosť prechádza vývinom v špirále a niektoré dnešné situácie nachádzajú svoje analógie v minulosti, aj keď dnes prebiehajú za iných podmienok. *Spisy* s. Gottwalda sú nám nielen učebnicou minulosti, ale aj učebnicou pre prítomnosť a budúcnosť. Môžeme sa na jeho prejavoch priamo učiť konkrétne, presný rozbor, správne dialektické zovšeobecnenie, jasnosť a triezvosť, ako aj oduševnenie a bojovnosť.

Sú nám učebnicou tým milšou a drahšou, že s. Gottwald už nie je medzi nami.

St. Felber

ZDENĀKU NEJEDLĚMU ČESKOSLOVENSKÁ AKADEMIE VĚD. Sborník prací k sedmdesátým pátým narozeninám. Vydalo Nakladatelstvo ČSAV v Prahe 1953. Strán 744. Cena viaz. 250 Kčs.

Nakladatelstvo Československej akadémie vied v Prahe vydalo ako svoju prvú publikáciu sborník statí k životnému jubileu Zdeňka Nejedlého, prvého prezidenta ČSAV. V tejto shode okolností je kus ideového programu pre ďalšiu publikačnú činnosť ČSAV najmä v oblasti spoločenských vied. Zdeněk Nejedlý, vedúca postava nášho vedeckého života, je celým svojím životom nekompromisný kliesniteľ zásad, ktoré si vytýčila na štít naša nová akadémia a ktoré budú usmerňovať jej tvorivú a publicistickú prácu: ustavične pamätáť na spätosť vedeckej práce so životom a

potrebami národa, vedou podporovať a rozvíjať všetky zdravé, pokrokové sily, prispievať k vzrastu materiálneho a duchovného blahobytu širokých pracujúcich vrstiev, pestovať spojivo medzi teóriou a praxou.

75. narodeniny Zdeňka Nejedlého boli pre celú našu spoločnosť príležitosťou vzdať hold mužovi, ktorý sa prebíjal za opravdivým poznaním, aby mohol slúžiť svojmu národu. Nejedlého cesta predstavuje výťažok vývinového procesu, ktorým prešla naša kultúra od konca minulého storočia, keď iba úzky kruh pokrokovej inteligencie preferá niekdajšie obrodenecké ideály, oživuje ich a naplňa novým obsahom, aby ich napokon v spojení s robotníckou triedou pretvoril a dotvoril na ideály revolučnej, socialistickej kultúry. Významné miesto v tomto kruhu patrí práve Nejedlému.

Bohatý obsah jubilejného zborníka je čiastočne odrazom rozmanitosti životného pôsobenia Zdeňka Nejedlého, čiastočne je súborom špeciálnych štúdií rozličných námetov.

Úvodom je uverejnený úryvok z prejavu Klementa Gottwalda k Nejedlého 70-tým narodeninám r. 1948, a to tá časť, v ktorej je prenikavé zdôvodnenie Nejedlého vývinu od vlastenectva obrodeneckého typu k vlastenectvu socialistickému.

Ostatné štúdie a články, napísané pre zborník, rozdelila redakcia na tri skupiny: prvá obsahuje prejavy a štúdie priateľov zo Sovietskeho sväzu a krajín ľudovej demokracie, druhá zahŕňa príspevky na tému Zdeněk Nejedlý a československá veda, napokon tretia, najobsiahlejšia, články a state o dielových problémoch pokrokových tradícií českej a slovenskej kultúry.

Nie je možné v krátkej recenzii vystihnúť prínosy a význam jednotlivých príspevkov. Obmedzíme sa na najdôležitejšie a ostatné budeme charakterizovať aspoň v prehľade tematických okruhov, do ktorých spadajú.

V prvej časti sú predovšetkým pozdravné adresy od zahraničných autorov. Prispieval sem akademik B. D. Grekov, významný sovietsky historik, potom prof. S. A. Nikitin, hudobný teoretik Igor Beřza, minister NDR Paul Wander a maďarskí historici Arató Endre a Kovács Endre. Dva bulharské príspevky — od Todora Pavlova a Emila Georgieva — spracúvajú osobitné témy. Akademik Pavlov si kladie v obsiahlej štúdií *K otázke špecifčnosti estetiky a umenia* jednu zo základných otázok teórie umenia, a to pomer medzi vedou a umením. Pavlova štúdia vyšla aj ako posledná kapitola českého prekladu jeho *Základných otázok estetiky*, ktorú budeme recenzovať a tam jej venujeme väčšiu pozornosť. Emil Georgiev spracúva zaujímavú tému *O povahe diel s bulharskou tematikou v českej literatúre XIX. storočia*.

Druhá časť zborníka osvetľuje mnohostrannú činnosť Zdeňka Nejedlého a jeho význam pre jednotlivé vedné odbory a kultúrne oblasti. Sú tu články o Nejedlom ako bojovníkovi za priateľstvo s SSSR a za nové Slovanstvo (Jiří Kofátek, Julius Dolanský), o Nejedlého vplyve na vzťahy česko-slovenské (Miloš Gosiorovský) a o jeho zásluhách o jazyk český (Kvido Hodura). Ďalšie články sa zameriavajú najmä na Nejedlého prínos do štúdia národnej minulosti. Tak sa hodnotí jeho význam ako zakladateľa českej hudobnej vedy (Mirko Očadlík), jeho vzťah k dejinám českej filozofie (Ludvík Svoboda) a rozmanité stránky jeho pôsobenia v českej historiografii (Jan Kopecký, Václav Husa, Antonín Salač, Vladimír Denkstein). Inú skupinu tvoria príspevky o Nejedlého práci v oblasti českej literatúry a vzdelanosti (Jan Mukařovský, Josef Hrabák, Otakar Chlup, Václav Vojtíšek). Napokon článok Miloša Tomčíka vyzdvihuje Nejedlého príklad pri hodnotení kultúrneho dedičstva a je v istom smysle

úvodom k tretej časti zborníka, ktorá obsahuje rozmanité kapitoly z pokrokových tradícií českej a slovenskej kultúry.

Všeobecnejšie a špecializované štúdie, shrnuté do tejto časti, sú ukážkou mobilizujúceho príkladu Zdeňka Nejedlého pri prehodnocovaní našej kultúrnej minulosti. Týkajú sa prevažne XIX. stor., kedy v dejinách našich národov tak mocne pôsobila hybná sila obrodeneckej ideológie a keď sa kladú základy celému radu disciplín v našej kultúre, vede a umení.

Najpočetnejšia je skupina článkov, spracúvajúcich pokrokové zjavy z českej vedeckej minulosti. Sú tu predovšetkým profily významných českých prírodovedcov, a to fyziologa Jiřího Procházku (Ernest Gutmann), filozofa a matematika Bernarda Bolzana (Vojtěch Jarník), matematikov Rudolfa Skuherského a Karla Petra (František Kadeřávek, Vladimír Kořínek), chemika Bohuslava Braunera (Jan Filip) a napokon článok o geniálnom prírodovedcovi Jánovi E. Purkyňovi a jeho návrhu na Akadémii (Ivan Málek). České prírodné vedy sú aj predmetom viacerých statí, hodnotiacich ich vývin v XIX. stor. V zborníku je článok o tradíciách českej geológie (Jan Kočan), o vývine českej botaniky a zoológie (Ferdinand Prantl) a o začiatkoch českého zemepračtva a českých geodetoch XIX. stor. (Josef Ryšavý).

Predstaviteľom spoločenských vied v minulosti sú venované články o filológovi Jozefovi Dobrovskom (Bohuslav Havránek), o jazykovedcovi Janovi Gebauerovi (František Trávníček), o právnikovi Antonínovi Randovi (Viktor Knapp) a o archeológovi Ludvíkovi Šnajdrovi (Jan Filip). K nim sa radia historické prehľady niektorých spoločenských vied, a to článok o začiatkoch českej indológie (Vincenc Lesný) a vývine náhľadov českej archeológie na slovanský dávnovek (Jan Eisner).

Tradíciám slovenskej vedy je venovaný iba článok o slovenskom geológovi Dionýzovi Štúrovi (Ludovít Ivan) a čiastočne štúdiá o Františkovi Votrubovi ako bojovníkovi za národnú a demokratickú literatúru (Ivan Kusý).

Ostatné príspevky sa týkajú najrozmanitejších otázok z kultúrnych dejín českých i slovenských. Obrodeneckým tradíciám je venovaná štúdiá o Kollárovom vlastenectve (Karol Rosenbaum) a o Palackého filozofii dejín (Ladislav Rieger). Druhej polovice XIX. stor. sa týkajú viaceré štúdie, osvetľujúce pokrokové zjavy českého umenia a literatúry. Sem patrí článok o vývinovej línii Mikuláša Aleša (Vladimír Novotný), ďalej štúdiá o príslušníkovi generácie Národného divadla, sochárom Bohuslavovi Schnirchovi (Jan Květ), biografický článok o staviteľovi budovy Československej akadémie vied Vojtechovi Ignácovi Ullmannovi (Zdeněk Wirth) a pokus o zhodnotenie národných tradícií v českej a slovenskej architektúre (Oldřich Starý).

Nejedlého jubileum by si bolo vyžadovalo väčšiu účasť hudobno-teoretických štúdií v zborníku. Okrem spomínaného článku Očadlikovho však nachodíme iba príspevok o interpretácii Smetanovej melódie (Jaroslav Zich) a o vzťahoch Vítězslava Nováka k Slovensku (Zdeněk Nováček).

Jiráskovej problematike sú venované články Jana Pachtu o Jiráskovom poňatí našich dejín a Františka Votrubu o Jiráskovom hrdinovi. Napokon všeobecného charakteru sú štúdie Otakara Zicha o filozofii ľudovej múdrosti a Jaroslava Průška o otázke revolúcie a tradície s hľadiska socialistickej kultúry.

Zborník má svojím rozsahom a obsahom viacnásobný význam.

Predovšetkým ukazuje mnohostrannosť životného pôsobenia Zdeňka Nejedlého a priamo nabáda pokračovať vo výskume a spracúvaní materiálie, ktoré by mohli byť

podkladom dôstojnej monografie o jeho živote a diele. Seria článkov v zborníku, aj keď má prevažne príležitostnú povahu, bude značným uľahčením či už individuálne-
mu alebo kolektívnemu monografistovi Nejedlého.

Druhým závažným momentom, ktorý sa nadhadzuje v súvisi so zborníkom, je problém pokrokových tradícií českej a slovenskej vedy. Oboznámenie sa s jednotlivými príspevkami na túto tému sblízuje čitateľa s prekvapujúcim bohatstvom faktov, ktoré sa priamo núkajú na doplnenie a spracovanie. Prehľadné dejiny českej a slovenskej vedy, vydané vo forme prístupných publikácií, by mali veľký význam pre vlasteneckú výchovu a osvetu širokých vrstiev našich národov. Podobný dosah by mohli mať aj publikácie o historickom vývine českého a slovenského umenia, aj keď sa na tomto poli vykonalo už podstatne viac.

Napokon treba konštatovať, že zborník popri svojej veľkej hodnote má aj nedostatky, ktorým sa málokedy možno vyhnúť pri podujatiach podobného druhu. Keďže išlo o organizovanie rozsiahleho kolektívu spolupracovníkov a prispievateľov, ktorí mali dodať svoje príspevky na pomerne krátky termín, bolo takmer nemožné, aby sa nenarazilo na rad technických ťažkostí. Vidno to na tom, že zborník nemá takú vnútornú proporciu, ako by sa bolo žiadalo. Niektorým otázkam sa venuje celý rad štúdií, iné, ktoré sú nerozlučne späté s Nejedlého účinkovaním, sa spomínajú iba okrajovo. Podiel slovenských príspevkov svojím počtom a námetmi tiež nevystihuje to, čo bola slovenská veda povinná dať k Nejedlého jubileu.

I pri týchto nedostatkoch je Nejedlého zborník hodnotným prínosom do našej vedeckej literatúry. Ukazuje, akým príkladom sa stáva mysliteľský zjav Zdeňka Nejedlého pre pracovníkov jednotlivých vied pri vyzdvíhovaní a rozvíjaní ich pokrokových tradícií. Bez tohto pohľadu späť nebudeme správne vidieť ani napred, pretože nám v jednotlivých vedách bude chýbať nevyhnutné vývinové spojivo s najkladnejšími výtobkami a oporami nášho vedeckého poznania v minulosti. Zborník obsahuje viaceré štúdie, ktoré sú priekopníckym činom v prehodnocovaní vývinu vedeckého myslenia a výskumu u nás.

M. Városov

IGOR HRUŠOVSKÝ, NIEKTORÉ OTÁZKY GNOZEOLÓGIE. Vydalo Vydavateľstvo SAV v Bratislave 1953. Strán 67. Cena viaz. 7 Kčs.

Profesor Igor Hrušovský vo svojej najnovšej štúdií rozoberá základné otázky marxistickej teórie poznania (gnozeológie), čím organicky nadväzuje na svoje predošlé práce, napr. na knihu *Engels ako filozof* a na štúdie, uverejnené vo Filozofickom zborníku.

Štúdiu si autor rozdelil na sedem kapitol. V prvej skúma akademik Hrušovský základnú otázku gnozeológie, a to vzťah medzi myslením a bytím. Veda totiž učí, že naša zem bola v rozžeravenom stave, v ktorom myslenie, vedomie nebolo možné, a preto existencia zeme (a vesmíru) nemôže závisieť na ľudskom vedomí. Rovnako vyvracia aj objektívny idealizmus, podľa ktorého svetové dianie a dianie ľudskej spoločnosti je riadené nejakou už jestvujúcou ideou. Avšak rozbor dejín ukazuje, že nie idey, ale materiálne podmienky života určujú dianie a súčasne aj samy idey o ňom. Ako ďalší problém, spadajúci pod základnú otázku marxistickej gnozeológie,